

Fragmente de text propuse spre interpretare în ediția 2024

Scriitori greci

Textul I:

VI. 4. ὅτι δ' ἀληθές ἐστι τὸ λεγόμενον ἐκ τούτων συμφανές. οὔτε γὰρ πᾶσαν δήπου μοναρχίαν εὐθέως βασιλείαν ῥητέον, ἀλλὰ μόνην τὴν ἐξ ἐκόντων συγχωρουμένην καὶ τῇ γνώμῃ τὸ πλεῖον ἢ φόβῳ καὶ βίᾳ κυβερνωμένην: οὐδὲ μὴν πᾶσαν ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατίαν νομιστέον, ἀλλὰ ταύτην, ἣτις ἂν κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ τῶν δικαιοτάτων καὶ φρονιμοτάτων ἀνδρῶν βραβεύηται. παραπλησίως οὐδὲ δημοκρατίαν, ἐν ἧ ᾗ πᾶν πλῆθος κύριόν ἐστι ποιεῖν ὅ τι ποτ' ἂν αὐτὸ βουλευθῆ καὶ πρόθηται· παρὰ δ' ᾧ πάτριόν ἐστι καὶ σύνηθες θεοῦς σέβεσθαι, γονεῖς θεραπεύειν, πρεσβυτέρους αἰδεῖσθαι, νόμοις πείθεσθαι, παρὰ τοῖς τοιούτοις συστήμασιν ὅταν τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν νικᾷ, τοῦτο καλεῖν <δεῖ> δημοκρατίαν. διὸ καὶ γένη μὲν ἐξ εἶναι ῥητέον πολιτειῶν, τρία μὲν ἅ πάντες θρυλοῦσι καὶ νῦν προεῖρηται, τρία δὲ τὰ τούτοις συμφυῆ, λέγω δὲ μοναρχίαν, ὀλιγαρχίαν, ὀχλοκρατίαν. πρώτη μὲν οὖν ἀκατασκευῶς καὶ φυσικῶς συνίσταται μοναρχία, ταύτῃ δ' ἔπεται καὶ ἐκ ταύτης γεννᾶται μετὰ κατασκευῆς καὶ διορθώσεως βασιλεία. μεταβαλλούσης δὲ ταύτης εἰς τὰ συμφυῆ κακά, λέγω δ' εἰς τυραννίδ', αὐθις ἐκ τῆς τούτων καταλύσεως ἀριστοκρατία φύεται. καὶ μὴν ταύτης εἰς ὀλιγαρχίαν ἐκτραπέισης κατὰ φύσιν, τοῦ δὲ πλῆθους ὀργῆ μετελθόντος τὰς τῶν προεστώτων ἀδικίας, γεννᾶται δῆμος. ἐκ δὲ τῆς τούτου πάλιν ὕβρεως καὶ παρανομίας ἀποπληροῦται σὺν χρόνοις ὀχλοκρατία.

(Polyb., *Hist.*, VI. 4)

Polybius, *The Histories*, with an English translation by W. R. Paton, V-VIII, 1923, pp. 272-274.

„VI. 4. Că este adevărat ceea ce s-a spus, se vede limpede din cele ce urmează. Căci, fără îndoială, nu orice conducere de unul singur se poate numi numaidecât regalitate, ci numai aceea care este primită de bunăvoie și săvârșită cu judecată mai degrabă decât cu teroare și forță; și nici orice guvernare oligarhică nu trebuie socotită aristocrație, ci numai aceea care, în urma unei alegeri, este condusă de oamenii cei mai dreپți și mai înțeleپți. De asemenea nu este conducere democratică aceea în care mulțimea este stăpână să facă orice vrea și orice își propune, ci aceea în care din strămoși e obiceiul de a venera pe zei, de a cinsti pe părinți, de a respecta pe cei bătrâni, de a se supune legilor; în astfel de comunități, când învinge părerea celor mulți, se poate socoti că există democrație. De aceea se poate spune că există șase feluri de constituții: trei, pe care le pomenesc mereu toți și despre care s-a vorbit mai înainte, și alte trei de aceeași natură ca și acestea, adică monarhia, oligarhia și ohlocrația. Așadar, întâi se stabilește fără pregătire și în chip firesc monarhia, iar ei îi urmează și din ea se naște construită cu meșteșug și prin îmbunătățire regalitatea. După ce aceasta se schimbă în direcția viciilor înnăscute, adică în tiranie, iarăși, din ruina acestora se naște aristocrația. Schimbându-se și aceasta în chip firesc în oligarhie, când mulțimea pedepsește cu mânie nedreptățile căpeteniilor, se naște democrația. Cu vremea apoi, din pricina obrăzniciei și ilegalității acesteia, ia naștere ohlocrația.”

Polibiu, *Istorii*, traducere și note de Virgil Popescu, în *Proză istorică greacă*, culegere îngrijită de D. M. Pippidi, București, Editura pentru literatură universală, 1970, pp. 436-437.

Textul II:

*Μηκέτ' ἔπειτ' ὄφελλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι.
νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον· οὐδέ ποτ' ἤμαρ
παύσονται καμάτου καὶ οἰζύος οὐδέ τι νύκτωρ
φθειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.
ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσι μεμείζεται ἐσθλὰ κακοῖσιν.
Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος μερόπων ἀνθρώπων,
εὗτ' ἂν γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν.
οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίος οὐδέ τι παῖδες
οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ καὶ ἐταῖρος ἐταίρῳ,
οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τὸ πάρος περ.*

(Hes., *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, 174-184)

Hesiodi Theogonia, Opera et dies, Scutum, Fragmenta, ed. F. Solmsen/ R. Merkelbach/ M. L. West, Oxford, 1970.

„ Ah, de n-aș fi trăit odată cu oamenii din vârsta-a cincea!
Să fi murit mult mai devreme, născându-mă mult mai târziu.
Căci asta iată-i seminția de fier. Ei nu vor conține
Să-ndure trude și necazuri nu numai ziua, ci și noaptea;
Sleșiți de griji apăsătoare pe care zeii le trimit,
De-ar fi amestecate barem și lucruri bune printre rele!
Zeus va distruge chiar și-această cuvântătoare seminție
De oameni care din naștere vor fi cu tâmples-nărunți.
Nici tații nu vor fi ca fiii, nici fiii-asemenea cu tații;
Nu va fi bun c-un oaspe gazda, prietenul cu-al său prieten;
Nici fratele n-o să se-mpace cu fratele, ca mai nainte.”

Hesiod – Orfeu, *Poeme*, tălmăcire, prefață, prezentări și note de Ion Acsan, București, Editura Minerva, 1987, p. 47.

Textul III:

Σωκράτης - ἄκουε δὴ, ὦ Γοργία, ἃ θαυμάζω ἐν τοῖς λεγομένοις ὑπὸ σοῦ: ἴσως γὰρ τοι σοῦ ὀρθῶς λέγοντος ἐγὼ οὐκ ὀρθῶς ὑπολαμβάνω. ῥητορικὸν φησὶ ποιεῖν οἷός τ' εἶναι, ἐάν τις βούληται παρὰ σοῦ μανθάνειν;

Γοργίας - ναί.
Σωκράτης - ούκοῦν περὶ πάντων ὥστ' ἐν ὄχλῳ πιθανὸν εἶναι, οὐ διδάσκοντα ἀλλὰ πείθοντα;
Γοργίας - πάνυ μὲν οὖν.
Σωκράτης - ἔλεγές τοι νυνδὴ ὅτι καὶ περὶ τοῦ ὑγιεινοῦ τοῦ ἱατροῦ πιθανώτερος ἔσται ὁ ῥήτωρ.
Γοργίας - καὶ γὰρ ἔλεγον, ἐν γε ὄχλῳ.
Σωκράτης - ούκοῦν τὸ ἐν ὄχλῳ τοῦτὸ ἔστιν, ἐν τοῖς μὴ εἰδόσιν; οὐ γὰρ δήπου ἐν γε τοῖς εἰδόσι τοῦ ἱατροῦ πιθανώτερος ἔσται.
Γοργίας - ἀληθῆ λέγεις.
Σωκράτης - ούκοῦν εἴπερ τοῦ ἱατροῦ πιθανώτερος ἔσται, τοῦ εἰδότος πιθανώτερος γίνεταί;
Γοργίας - πάνυ γε.
Σωκράτης - οὐκ ἱατρός γε ὢν: ἦ γάρ;
Γοργίας - ναί.
Σωκράτης - ὁ δὲ μὴ ἱατρός γε δήπου ἀνεπιστήμων ὢν ὁ ἱατρός ἐπιστήμων.
Γοργίας - δήλον ὅτι.
Σωκράτης - ὁ οὐκ εἰδὼς ἄρα τοῦ εἰδότος ἐν οὐκ εἰδόσι πιθανώτερος ἔσται, ὅταν ὁ ῥήτωρ τοῦ ἱατροῦ πιθανώτερος ᾖ. τοῦτο συμβαίνει ἢ ἄλλο τι;
Γοργίας - τοῦτο ἐνταῦθά γε συμβαίνει.
 (Platon, *Gorgias*, 458 e - 459 a-b)

Plato, *Platonis Opera*, ed. John Burnet, Oxford, Oxford University Press, 1903.

„Socrate: Acultă atunci, Gorgias, ce nedumerire îmi produc spusele tale. Se poate ca tu să fi vorbit bine și eu să te fi înțeles rău. Tu spui că ești capabil să inițiezi în retorică pe orice vrea să învețe de la tine?

Gorgias: Desigur.

Socrate: Pentru ca să convingă mulțimea, în toate privințele, dar fără s-o învețe?

Gorgias: Este chiar așa.

Socrate: Spuneai adineauri că în privința sănătății, oratorul este mai convingător decât medicul.

Gorgias: Spuneam că asta se petrece în fața mulțimii.

Socrate: În fața mulțimii, asta înseamnă, în fața celor ce nu se pricep? Căci, fără îndoială, în fața celor ce se pricep nu va fi mai convingător decât medicul.

Gorgias: Ai dreptate.

Socrate: Fiind deci mai convingător decât medicul, ajunge mai convingător decât cel ce se pricepe?

Gorgias: Chiar așa.

Socrate: Fără să fie medic, nu?

Gorgias: Desigur.

Socrate: Nefiind medic, firește că el nu are cunoștințele pe care le are medicul.

Gorgias: Este evident.

Socrate: Așadar, cel ce nu se pricepe va fi mai convingător în ochii celor ce nu se pricep decât cel ce se pricepe, de vreme ce oratorul poate să fie mai convingător decât medicul. Nu se întâmplă așa?

Gorgias: În acest caz, așa se întâmplă.”

Platon, *Gorgias*, traducere de Alexandru Cizek, în Platon, *Opere*, vol. I, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, studiu introductiv de Ion Banu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, p. 309.

Textul IV:

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένοϋς ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροψίαν, ὅς γε καὶ βασιλέωϋ τοῦ μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττόνων ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Ἡμῖν δὲ ἄρα εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ προσεῖη τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆϋ τόσα καὶ τόσα, καὶ βοσκημάτων ἔσμοι πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρκέσει ; Ἄλλ', οἶμαι, προσήκει ἀπόντα τε μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος μὴ τῷ κεκτηῖσθαι μᾶλλον φρονεῖν ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν εὔ διατίθεσθαι. Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὔ ἔχει· ὃς μέγα φρονοῦντος πλουσίου ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐ πρότερον αὐτὸν θαυμάσειν ἔφη πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρῆσθαι τούτοις ἐπίσταται πειραθῆναι.

(Sf. Vasile cel Mare, *Omilia a XXII-a către tineri*, IX, 112-123)

Saint Basil on the Value of Greek Literature, edited by N.G. Wilson, London, Duckworth, 1975, p. 34.

„9. [...] Admir și disprețul lui Diogenes față de toate cele omenești. Diogenes a spus că este mai bogat chiar decât marele împărat al perșilor, pentru că are nevoie pentru trai de mai puține lucruri ca acela. Noi însă nu ne-am mulțumi nici chiar de-am avea talanții lui Pitios din Misia, de-am avea atâtea și atâtea hectare de pământ, iar cirezi de vite mai multe decât pot fi numărate. Consider că se cuvine să nu dorim bogăția când ne lipsește, iar când o avem, să nu ne gândim mai mult la a o stăpâni decât a ști cum s-o folosim. Frumos e și cuvântul lui Socrate! Acesta, când a văzut că un om bogat se lauda cu bogăția lui, i-a spus că n-are să-l laude mai înainte de a vedea dacă știe să întrebuințeze bine bogăția.”

Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a XXII-a către tineri (Despre cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni)*, traducere de Policarp Pîrvuloiu și Alin Mihăilescu, în PSB, Seria nouă, 16, București, Editura Basilica, 2016, p. 333.

Scriitori latini

Textul V:

IV. [34] Cornelio Cosso, Asinio Agrippa consulibus, Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod, editis annalibus laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Seiani clientes. Id perniciosabile

reo, et Caesar truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendae vitae certus, in hunc modum exorsus est: «Verba mea, patres conscripti, arguuntur; adeo factorum innocens sum. Sed neque haec in principem aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur. Brutum et Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret: neque id amicitiae eorum offecit [...]». Egressus dein senatu, vitam abstinentia finivit. Libros per aediles cremandos censuere patres; sed manserunt, occultati et editi. Quo magis socordiam eorum irridere libet, qui praesenti potentia credunt extinguere posse etiam sequentis aevi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis, gliscit auctoritas; neque aliud externi reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi atque illis gloriam peperere.

(Tacitus, *Anale*, IV, 34-35)

Tacite, *Annales*, texte Latin, publié avec des arguments et des notes en français par Émile Jacob, Paris, Librairie Hachette, 1892, pp. 273-276.

„IV. 34. În timpul consulatului lui Cornelius Cossus și Asinius Agrippa, Cremutius Cordus este chemat în judecată sub învinuirea nouă și nemaiauzită până atunci că, publicând niște anale și lăudându-l pe Marcus Brutus, îl numise pe Caius Cassius «ultimul dintre romani». Acuzatorii erau Satrius Secundus și Pinarius Natta, clienți ai lui Seianus: lucru foarte primejdios pentru acuzat, ca și faptul că Tiberius îi asculta apărarea cu o privire furioasă. Hotărât să renunțe la viață, Cremutius începu astfel: «Onorați senatori, într-atâta sunt de nevinovat în ce privește faptele, încât îmi sunt acuzate cuvintele. Dar nici ele nu-s spuse împotriva principelui sau împotriva mamei principelui, la care se referă legea călcării maiestății. Se spune că i-am lăudat pe Brutus și pe Cassius; despre faptele lor au vorbit foarte mulți și nimeni n-a pomenit de ei fără să-i laude. Titus Livius, vestit printre cei mai de seamă istorici prin elocința lui și prin respectul adevărului, a adus atât de mari laude lui Cneus Pompeius, încât August îl numea «Pompeianul», și aceasta n-a tulburat prietenia lor [...]». După ce a ieșit din senat, el și-a pus capăt vieții prin inaniție. Senatorii au decis ca edilii să-i ardă cărțile, dar unele au mai rămas, ascunse și publicate apoi. De aceea, este și mai de răs prostia aceluia care cred că, prin puterea lor cât sunt în viață, se poate stinge și memoria epocii următoare. Dimpotrivă, când talentele sunt pedepsite, autoritatea lor sporește, și nici regii străini, nici cei care au practicat aceeași sălbăticie nu au reușit altceva decât ca ei să se aleagă cu rușinea, iar acelea cu gloria.»

Cornelius Tacitus, *Anale*, traducere din limba latină, introducere și note de Gheorghe Guțu”, confruntarea textului a fost realizată de Gabriela Creția, București, Humanitas, 1995, pp. 201-203.

Textul VI:

Quid tibi praecipiam teneros quoque mittere versus?

Ei mihi, non multum carmen honoris habet.

*Carmina laudantur, sed munera magna petuntur:
 Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
 Aurea sunt vere nunc saecula: plurimus auro
 Venit honos: auro conciliatur amor.
 Ipse licet venias Musis comitatus, Homere,
 Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.*

(Ovidiu, *Ars am.*, II, 273-280)

P. Ovidius Naso, *Amores, Epistulae, Medicamina faciei femineae, Ars amatoria, Remedia amoris*, R. Ehwald edidit ex Rudolphi Merkelii recognitione, Leipzig, B. G. Teubner, 1907.

„Cum te-aș putea sfătui să-i trimiți un poem de iubire?
 Vai, astăzi stihul nu e, cum se cuvine, cinstit!
 Spre prețioasele daruri privirile lacom se-ndreaptă:
 Un necioplit va plăcea, numai să fie bogat.
 Veacul în care trăim este veacul de aur; cu aur
 Cumperi și cinste, cu el cumperi și dragostea chiar.
 Însuși Homer de-ar veni, însoțit de cereștile Muze,
 Fără s-aducă nimic, n-ar fi primit nici Homer!”

Publius Ovidius Naso, *Arta iubirii*, traducere și note de Maria-Valeria Petrescu, prefață și tabel cronologic de Grigore Tănăsescu, București, Editura Minerva, 1977, p. 218.

Textul VII:

33. [...] *Voluptas ex omni quaeritur. Nullum intra se manet vitium; in avaritiam luxuria praecepta est. Honesti oblivio invasit. Nihil turpest, cuius placet pretium. Homo, sacra res homini, iam per lusum ac iocum occiditur et quem erudiri ad inferenda accipiendaque vulnera nefas erat, is iam nudus inermisque producitur satisque spectaculi ex homine mors est.*

34. *In hac ergo morum perversitate desideratur solito vehementius aliquid, quod mala inveterata discutiat; decretis agendum est, ut revellatur penitus falsorum recepta persuasio. His si adiunxerimus praecepta, consolationes, adhortationes, poterunt valere; per se inefficaces sunt.*

(Seneca, *Ad Lucilium Ep. Mor.*, 95, 33-34)

Seneca, *Ad Lucilium Epistulae Morales*, vol. I-III, Richard M. Gummere, Cambridge, Mass., Harvard University Press; London, William Heinemann, Ltd. 1917-1925.

„33. [...] În tot locul se caută plăcerea; niciun viciu nu rămâne înăuntrul hotarelor sale. Destrăbălarea se azvârle în lăcomie. Cinstea este uitată; nimic din ce face plăcere nu este socotit necuviincios. Omul, făptură sacră pentru om, ajunge acum să fie ucis în joacă și, în vreme ce mai

demult se socotea o nelegiuire ca cineva să rănească ori să fie rănit, acum e împins de la spate gol și fără arme, iar moartea unui om este un spectacol mulțumitor.

34. Dinaintea unei asemenea stricăciuni se simte nevoia unei forțe ieșite din comun, care să risipească răul ce s-a învechit de-acum: este nevoie de fapte pe măsura principiilor filosofice pentru a smulge cu totul din rădăcini convingerile noastre calpe. Iar dacă punem alături de principii și preceptele, consolațiile, îndemnurile, atunci vor avea urmări: singure nu sunt de ajuns.”

Seneca, *Scrisori către Lucilius (Epistulae morales ad Lucilium)*, vol. II, traducere din limba latină de Ioana Costa, București, Editura Seneca Lucius Annaeus, 2013, p. 170.

Textul VIII:

XXIII. 43. [...] Sed postea graviores et crebriores persecutiones ex incredulis gentibus adversus Christi Ecclesiam surrexerunt, et implebatur in dies singulos verbum Domini praedicentis: «Ecce ego mitto vos velut oves in medio luporum».

XXIV. 44. Sed illa vitis quae per orbem terrarum, sicut de illa prophetatum et ab ipso Domino praenuntiatum erat, fructuosos palmites diffundebat, tanto pullulabat amplius, quanto uberiore martyrum sanguine rigabatur. Quibus per omnes terras innumerabiliter pro fidei veritate morientibus, etiam ipsa persequentia regna cesserunt et ad Christum cognoscendum atque venerandum fracta superbiae cervice conversa sunt.

(Aug., *De catechizandis rudibus*, XXIII, 43 și XXIV, 44)

Sancti Aurelii Augustini, *De catechizandis rudibus*, CCSL XLVI, Sancti Aurelii Augustini Opera, pars XIII, 2, cura et studio I. B. Bauer, Turnhout, Brepols, 1969, p. 168.

„XXIII. 43. [...] Însă pe urmă persecuții încă și mai grele și mai dese s-au ridicat din partea neamurilor necredincioase împotriva Bisericii lui Hristos; și în fiecare zi s-a împlinit cuvântul Domnului, când zicea: «Iată, Eu vă trimit ca oile în mijlocul lupilor».

XXIV. 44. Dar vița își răspânda – așa cum prevestiseră despre ea și prorocii și Domnul Însuși – pe întregul pământ mlădițele sale rodnice, înmugurind cu atât mai mult cu cât era mai udată de mănolul sânge al mucenicilor. Și, după ce în număr nesfârșit au murit aceștia în toate țările pentru adevărul credinței, până și domniile prigonitoare au încetat și, frângându-și grumazul trufiei, s-au convertit la cunoașterea și cinstirea lui Hristos.”

Fericitul Augustin, *Despre catehizarea începătorilor în credință*, traducere din limba latină de Alin-Bogdan Mihăilescu, în PSB, Seria nouă, 16, București, Editura Basilica, 2016, p. 532.